

*Древал ь Ю.Д., д.держ.упр., проф., НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-7347-9433*

*Dreval Yu., Doctor in Public Administration, Full Professor, Professor of the
Department of Occupational Safety, Technogenic and Ecological Safety, National
University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

УЧАСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ В ОПРАЦЮВАННІ РІЗНОБІЧНИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

PARTICIPATION OF THE INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZA- TION IN THE DEVELOPMENT OF DIFFERENT ASPECTS OF STATE SOCIAL POLICY

Розглянуто питання щодо діяльності МОП у сфері опрацювання різнобічних аспектів соціальної політики та соціального захисту. Доведено, що цій діяльності властиве оперативне реагування на різнобічні соціальні виклики, і вона не обмежується виданням нормативних актів відповідного спрямування та має всі ознаки системності. У ній вагомо підтверджується теза про те, що регулювання соціально-трудоових відносин складає важливу і невід'ємну частку державної соціальної політики у різних її проявах.

***Ключові слова:** глобалізація, соціальна політика, державна соціальна політика, стійкий розвиток, соціальний захист, соціальний захист зайнятості.*

The issues concerning the International Labour Organization activities in the field of elaboration of various aspects of social policy and protection are considered. It is proved that these activities are characterized by rapid response to various social challenges, and they are not limited to the issuance of regulations in this area and have all the features of a system. It strongly confirms the thesis that the regulation of social and labor relations is an important and integral part of state social policy in its various manifestations.

***Key words:** globalization, social policy, state social policy, sustainable development, social protection, social protection of employment.*

Постановка проблеми. Державна соціальна політика у загальному вигляді – це сукупність цілей, завдань, пріоритетів, принципів, стратегічних програм і планових заходів органів державної влади, що спрямовуються на регулювання та розвиток найбільш важливих сфер соціальних відносин. Вона має формуватися залежно від складної сукупності всіх чинників, що впливають на рівень соціального захисту та соціального забезпечення. Власне і сутність соці-

альної політики держави полягає не в декларативних заявах, а в наявності та ефективності механізмів соціального захисту різних верств населення. І в цьому сенсі непересічне значення має відводитися глобальним чи інтернаціональним процесам, які значною мірою визначають і загальний поступ окремих національних держав. Різнібічні аспекти соціальної політики опрацьовуються багатьма міжнародним авторитетними організаціями. Серед них на першочергову увагу заслуговує діяльність Міжнародної організації праці (далі – МОП), яка вже упродовж століття веде активну роботу з опрацювання соціальних стандартів та захисту людей праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі сторони питання щодо міжнародних аспектів формування державної соціальної політики досліджуються фахівцями з міжнародного права, трудового права, соціології управління, соціально-трудоких відносин та врешті державного управління. В якості ж базових напрацювань з окресленої проблематики можна розглядати працю Б. Дікона та його співавторів під назвою «Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту», в якій йдеться не лише про соціальну політику в межах окремих держав, але і про участь у питаннях соціального захисту людини ООН та її окремих структур [1]. Серед поодиноких досліджень, які безпосередньо стосуються зазначеної проблематики, слід виділити рукопис О. Мельник «Міжнародно-правові акти міжнародної організації праці як джерело права соціального забезпечення», в якому предмет дослідницької уваги обмежується конвенціями МОП з відповідною сферою правового регулювання [2]. За оцінкою ж О. Петроє, яка стосується спорідненої предметної сфери, глобальну нормативну базу для державної політики у сфері соціального діалогу забезпечує МОП через систему відповідних Конвенцій та Рекомендацій [3, с. 235].

Виділення невирішених проблем. Проте, на сьогодні ще не сформована повноцінна уява щодо внеску МОП в опрацювання соціальної політики на міжнародному та національному рівнях. Найперше йдеться про необхідність подолання суто позитивістського підходу, згідно з яким аналіз діяльності цієї організації у відповідному напрямі обмежується конвенціями та рекомендаціями.

Мета (завдання) рукопису. Завданням статті визначено уточнення та систематизацію напрямів діяльності МОП у питанні опрацювання різнібічних аспектів соціальної політики.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні аспекти формування державної соціальної політики доцільно градувати, розділивши їх відповідно до статусу та авторитету міжнародних інституцій. При цьому важливо взяти до відома і юридичну силу міжнародних чи наднаціональних норм, а також особливості їхньої адаптації окремими державами та урядами.

Фундаментальною основою для конкретного опрацювання різнібічних аспектів соціальної політики є «Загальна декларація прав людини», яка схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. у вигляді резолюції, і яка по суті

є програмним документом. Незважаючи на те, що за правовою природою вона не встановлює зобов'язань держав, Декларація розглядається світовим товариством як міжнародний договір, оскільки проголошує прогресивний і високий рівень прав і свобод людини. У ній закріплюються права на працю (ч. 1 ст. 23), на рівну оплату за рівну працю (ч. 2 ст. 23), на справедливу і задовільну винагороду (ч. 3 ст. 23), на створення професійних спілок (ч. 4 ст. 23), на відпочинок (ст. 24) тощо [4].

За оцінкою фахівців, цей документ використовується як першопочаткова «точка відліку» та визначальний критеріальний орієнтир: будь-які подальші акти ООН ніколи не замінять і не перевершать її [5, с. 203].

Серед найбільш важливих і авторитетних міжнародних організацій, які опрацьовують поточні питання соціальної політики, непересічне значення відводиться якраз МОП. До прерогатив її діяльності відносяться розроблення універсальних соціально-трудова норм у формі конвенцій та рекомендацій, що сукупно складають основу міжнародних трудових стандартів і мають переважно програмно-цільовий характер.

Опрацювання цією організацією конкретних заходів з соціальної політики ґрунтується на аналізі загальних соціально-економічних тенденцій світового розвитку та найбільш важливих соціальних проблем, поза чим видається неможливим здійснити будь-які позитивні кроки на шляхах соціального захисту та соціального забезпечення.

Найперше слід відзначити важливу роль МОП у розробленні оновленої концепції соціальної політики та соціального захисту в умовах глобалізації. Найперше йшлося про відмову від одностороннього наперед негативного тлумачення зазначених процесів та опрацювання концепту «справедливої глобалізації».

Різномічним аспектам соціальної політики відводиться значна увага в усіх п'яти Деклараціях МОП, які є документами програмного значення. Так, у Декларації століття МОП про майбутнє сфери праці 2019 року розкривається та деталізується положення, щоб права, потреби і сподівання людей стали головними цілями економічної, соціальної та екологічної політики [6].

До доробку МОП слід віднести і пріоритет у розробленні деяких категорій, так само важливих для соціальної сфери життєдіяльності. Наприклад, Л. Кук, яка на час подання публікації була професором кафедри політології університету Брауна в США, акцентує увагу читачів на тій обставині, що розрахований МОП індекс соціального захисту зайнятості (EPL) відображає процес посилення гнучкості, а також скорочення обмежень і засобів захисту у всіх секторах ринку праці, що застосовується у відношенні всіх типів зайнятості та систем оплати праці» [7, с. 134].

У нормативних та довідкових матеріалах МОП також широко застосовуються такі важливі для вдосконалення соціальної політики категорії, як «індекс людського розвитку», яка є найбільш важливим показником для опрацювання різномічних аспектів соціальної політики, «цілі розвитку тисячоліття», «цілі сталого розвитку» та «індекс соціального здоров'я».

За оцінкою фахівців, значну роль у переході від теорій економічного зростання до теорії людського розвитку відіграла також концепція базових потреб, що стала основою програмної доповіді МОП «Зайнятість, зростання і базові потреби», яка була оприлюднена ще в 1976 р. [8, с. 7].

На сьогодні увага світової спільноти звернута на глобальний перехід від Цілей розвитку тисячоліття до Цілей сталого розвитку (ЦСР), прийнятий Генеральною асамблеєю ООН у вересні 2015 р., який включає 17 цілей та 169 завдань.

Не залишається осторонь цього процесу і МОП. Так, у доповіді «Сприяння соціальній справедливості, Оцінка резонансу Декларації МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації», яку було подано на 105-й сесії Міжнародної конференції праці у 2016 р., підкреслюється та обставина, що 17 цілей в області сталого розвитку побудовані на тих же принципах, що і Декларація 2008 року [9, с. 11].

У «Плані МОП щодо реалізації Порядку денного в області сталого розвитку на період до 2030 року», який було прийнято у тому ж році, підкреслюється, що конкретні посилання на сферу компетенції МОП у цій сфері містяться у викладі ряду завдань в рамках інших цілей. Значення соціального захисту, в тому числі національних мінімальних рівнів, визначається завданням (1.3) в рамках мети з ліквідації убогості і згадується разом із заробітною платою і бюджетно-податковою політикою як важливий засіб скорочення нерівності (10.4). Повсюдна ліквідація всіх форм дискримінації по відношенню до всіх жінок і дівчаток визначена як одна з задач в рамках Цілі 5 (5.1). Інші посилання відносяться до сільських працівників (2.3), працівників охорони здоров'я та освіти (3.с і 4.с), неоплачуваної праці по догляду і домашньої праці (5.4), припинення дискримінації та забезпеченню рівних можливостей (10.3), працівників-мігрантів (10.7), сприяння зайнятості в промисловості (9.2), інтеграції малих і середніх підприємств у виробничо-збутові ланцюжки (9.3), протидії небезпечним кліматичним явищам і економічним, соціальним і екологічним потрясінням (13.1), верховенства права (16.3) і основних свобод (16.10) тощо [10, с. 5].

Основною формою діяльності МОП у сфері соціального захисту є конвенції та рекомендації, які приймаються на сесіях Міжнародної конференції праці (на сьогодні вже прийнято 190 конвенцій та 206 рекомендацій). Конвенції МОП є міжнародними правовими актами, внаслідок ратифікації яких для країн-учасниць настають певні юридичні зобов'язання. Як правило, таким актам відводиться особливе місце в національних правових системах. Рекомендації ж, не маючи нормативно-правової сили, розкривають сутність окремих положень конвенцій.

Для окресленого предмету дослідження важливим є зміст Конвенції № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності (1951 р.), Конвенції № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952 р.), Конвенції № 103 про охорону материнства (1952 р.), Конвенції № 111

про дискримінацію в галузі праці та занять (1958 р.), Конвенції № 117 про основні цілі та норми соціальної політики (1962 р.), Конвенції № 138 про мінімальний вік для прийняття на роботу (1973 р., переглянутої у 2000 р. Конвенцією № 183), Конвенції № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.) та деяких інших конвенцій.

Серед наведеного переліку на першочергову увагу заслуговує Конвенція № 117 про основні цілі та норми соціальної політики 1962 року, в якій в окремих розділах вказується на найбільш важливі напрями забезпечення соціальної політики і в ст. 1 якої підкреслюється: 1. Вся політика повинна, передусім, спрямовуватися на досягнення добробуту й розвитку населення, а також на заохочення його прагнення до соціального прогресу; 2. Вся політика більш загального застосування визначається з належним урахуванням її впливу на добробут населення [11].

Доцільно також приділити додаткову увагу доповідям МОП до Всесвітнього дня охорони праці, які подають щорічно і присвячуються різнобічним аспектам вдосконалення соціальної політики та соціально-трудових відносин. Так, у Доповіді «Охорона праці – основа майбутнього сфери праці. Спираючись на столітній досвід» від 2019 року наголошується на тому, що охорона праці може відігравати ключову роль у забезпеченні сталого розвитку, а інвестиції в неї – сприяти виконанню Порядку денного в області сталого розвитку на період до 2030 року, особливо досягненню Цілі сталого розвитку (ЦСР) 3 (забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці) та ЦСР 8 (сприяння всеохоплюючому та стійкому економічному зростанню, зайнятості та гідної праці для всіх) [12].

У попередніх працях автора вже зверталася увага і на те, що важливою складовою таких доповідей є акцентування уваги на соціально-трудовах відносинах у галузі сільського господарства [13].

Висновки. У діяльності МОП приділяється значна увага різнобічним аспектам державної соціальної політики. Причому, цій діяльності властиве оперативне реагування на різнобічні виклики, і вона не обмежується виданням нормативних актів відповідного спрямування та має всі ознаки системності. У ній також вагомо підтверджується теза про те, що регулювання соціально-трудовах відносин складає невід’ємну і важливу частку соціальної політики у різних її проявах. В основі такого взаємозв’язку міститься наголос на тому, що охорона праці відіграє чи може відігравати ключову роль у забезпеченні соціального розвитку. До доробку МОП слід віднести і розроблення оновленої концепції соціальної політики в умовах глобалізації, а також творче застосування відповідних понять і категорій.

Список використаних джерел:

- 1 Дікон Б., Халс М., Стабс П. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Пер. з англ. Київ: Основи, 1999. 346 с.
- 2 Мельник О. Міжнародно-правові акти міжнародної організації праці як дже-

рела права соціального забезпечення. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ S.R.L.* 2018. Nr. 1-2 (29). С. 121-125.

3 Петроє О. Міжнародні стандарти та механізми інституціоналізації європейського соціального діалогу в галузі державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України.* 2011. Вип. 1. С. 233-243.

4 Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

5 Рабінович П.М. Універсальна Декларація прав людини (до 60-річчя проголошення). *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2008. № 11-12. С. 194-203.

6 ILO CENTENARY DECLARATION FOR THE FUTURE OF WORK ADOPTED BY THE CONFERENCE AT ITS ONE HUNDRED AND EIGHTH SESSION, GENEVA, 21 JUNE 2019 / International Labour Conference. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_711674.pdf.

7 Кук Л. Государство в социальной сфере: уходит или остается? Итоги реформ в России и странах Центральной и Восточной Европы / Пер. с англ. *Вопросы государственного и муниципального управления.* 2014. № 2. С. 120-144.

8 Людський розвиток в Україні: 2003 рік (колектив авторів) / Щорічна науково-аналітична доповідь; за ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. 194 с.

9 Содействие социальной справедливости. Оценка резонанса Декларации МОТ о социальной справедливости в целях справедливой глобализации. Доклад VI / Международная конференция труда, 2016 г. 81 с. URL:

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_466866.pdf.

10 План МОТ по реализации Повестки дня в области устойчивого развития на период до 2030 года / Международная конференция труда [2016 г.]. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_510727.pdf.

11 Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117 / Міжнародна організація праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016.

12 Охрана труда – основа будущего сферы труда. Опираясь на столетний опыт / Международная организация труда, 2019. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_693749.pdf.

13 Древаль Ю.Д., Заїка С.О. Напрями соціального захисту сільськогосподарських працівників в документах Міжнародної організації праці. *Актуальні проблеми інноваційної економіки: Всеукр. наук. журн.* 2019. № 1. С. 5-10. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/10116>.

References:

1 Dikon, B., Khals, M. and Stabs P. *Hlobalna sotsialna polityka. Mizhnarodni orhanizatsiyi y maybutnye sotsialnoho dobrobutu [Global social policy. International organizations and the future of social welfare]*. Kyuyiv: Osnovy, 1999. Print.

2 Melnyk, O. “Mizhnarodno-pravovi akty mizhnarodnoyi orhanizatsiyi pratsi yak

dzherela prava sotsialnoho zabezpechennya” [International legal acts of the international labor organization as a source of social security law]”. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ S.R.L.* 1-2 (29): 121-125. Print.

3 Petroye, O. “Mizhnarodni standarty ta mekhanizmy instytutsionalizatsiyi yevropeyskoho sotsialnoho dialohu v haluzi derzhavnoho upravlinnya [International standards and mechanisms of institutionalization of European social dialogue in the field of public administration]”. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy* 1 (2011): 233-243. Print.

4 *UN General Assembly*. “Universal Declaration of Human Rights”. 10 December, 1948. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015>.

5 Rabinovych, P.M. “Universalna Deklaratsiya prav lyudyny (do 60-richchya proholoshennya) [Universal Declaration of Human Rights (to the 60th anniversary of the proclamation)]”. *Byuleten Ministerstva yustytseyi Ukrainy* 11-12 (2008): 194-203. Print.

6 *International Labor Conference*. “ILO CENTENARY DECLARATION FOR THE FUTURE OF WORK ADOPTED BY THE CONFERENCE AT ITS ONE HUNDRED AND EIGHTH SESSION”. 21 JUNE 2019. <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_711674.pdf>.

7 Kuk, L. “Gosudarstvo v sotsial'noy sfere: ukhodit ili ostayetsya? Itogi reform v Rossii i stranakh Tsentral'noy i Vostochnoy Yevropy [The state in the social sphere: leaves or remains? The results of reforms in Russia and Central and Eastern Europe]. *Voprosy gosudarstvennogo i munitsipal'nogo upravleniya*. 2 (2014): 120-144. Print.

8 Lyudskyy rozvytok v Ukraini: 2003 rik (kolektyv avtoriv) / Shchorichna naukovy-analitychna dopovid; E.M. Libanova (Ed.). (2004). Kyiv: In-t demohrafiyi ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, Derzhkomstat Ukrainy. Print.

9 *International Labor Conference*. Promoting social justice. Assessing the resonance of the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization. 2016. <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_466866.pdf>.

10 *International Labor Conference*. ILO plan for the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development. [2016]. <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_510727.pdf>.

11 *International Labor Organization*. Convention on the Basic Objectives and Norms of Social Policy № 117. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016>.

12 *International Labor Organization*. Occupational safety is the foundation of the future world of work. Building on a century of experience. 2019. <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_693749.pdf>.

13 Dreval, Yu.D. and Zayika, S.O. “Napryamy sotsialnoho zakhystu silskohospodarskykh pratsivnykiv v dokumentakh Mizhnarodnoyi orhanizatsiyi pratsi [Directions of social protection of agricultural workers in the documents of the International Labor Organization]”. *Aktualni problemy innovatsiyanoi ekonomiky: Vseukr. nauk. zhurn.* 1 (2019): 5-10. <<http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/10116>>.